

The solo exhibition by Nomedas Saukienė at the Pamario Gallery featured 33 works of various formats (from chamber pieces to decorative panels). Each hall was meant to reflect a certain edge of the painter's work. From her early, darker works featuring a musty museum palette taken from the collections of the LNMA and the M.K. Čiurlionis National Museum of Art to her latest pieces. There were works from private collections: the doctor Alina Purienė and collector Vidmantas Martikonis. Some of

the works had never been shown in Lithuania, only abroad – at the Ludwig Museum in 2012 (housed in the so-called Marble Palace, premises belonging to the State Russian Museum) in Saint Petersburg as part of the *Sauka Family Exhibition: Painting, Sculpture*, or ones that were displayed only at the very start of the artist's creative career. This is a small format, retrospective exhibition of Nomedas Saukienė's work, showing her creative journey and revealing her multifaceted personality.

Nomedos Saukienės žolynai žolynėliai, o juose...

Ramutė Rachlevičiūtė

Nomedos Saukienės paroda
„Mažoji retrospektyva“
2021 m. birželio 12–rugsėjo 19 d.

Kuratorė
Ramutė Rachlevičiūtė

Nomedos Saukienės personalinė paroda Juodkrantėje, „Pamario“ galerijoje, buvo nedidelė – 33 įvairaus formato (nuo kamerinių iki dekoratyvių pano) kūriniai keturiuose mažose salėse, bet įsimintina savo idėjomis, vaizdais ir poveikio galia. Tapytoja ilgokai kūrė savo vyro šešėlyje, nors nuo XX a. 9 deš. pradžios tapė, intensyviai dalyvavo parodose Lietuvoje ir užsienyje. Suprantama, ažuolo pavėsyje dideliems medžiams augti nelengva... 2017 m. autorė pelnė Vyriausybės kultūros ir meno premiją, nors kaip talentinga tapytoja ji vertinama jau seniai. Gavusi šį apdovanojimą, N. Saukienė

tapo labiau pripažinta plačiosios publikos, taigi jo reikėjo *ir publikai, ir Nomedai*.

Nemažai meno mėgėjų buvo įsitikinę, kad dailininkė – alavijų ir lapių tapytoja. Šių kūrinų, beje, nepavadinsi natūrmortais, labiau – gamtovaizdžiais. Dailininkė įsižiūri į esantį šalia motyvą, įsimyli jį ir tapo. Pašlovinimai alavijams paveiksluose virto neįžengiamais atvašynais, selvomis, kur žiūrovo žvilgsniui atsiveria nedidelė aikštelė priekyje, o giluma lieka neįžvelgiama. Tiesa, pasirodydavo vienas kitas veikėjas – lapės ar lapių iškamšos, jų „ryžiai“ kailiai kontrastuoja su drėgna žaluma, kaip negyva su gyva. Be to, tuose žolynuose žolynėliuose neretai nutinka fantasmagoriškų dalykų: myluojasi dvi laputaitės, tarpusavio santykius aiškinasi paukščiai, saldžiai miega mergaičiukė. Dailininkė moka meistriškai kurti nuotaiką, todėl mus, žiūrovus, kartais apima nerimas, norisi apsaugoti žolėse tarsi gyvenime pasimetusį vaiką, nuriedėjusį į šoną jo sviedinuką, numestą lėlę

Nomedos Saukienės paroda
„Mažoji retrospektyva“
Pamario galerijoje.
Ekspozicijos fragmentas.
Juodkrantė, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

ar meškiuką, prie kurio artinasi neganda. Ne tik dviprasmiškai trapus gyvo ir negyvo pasaulio santykis vaizduojant lapes, bet ir pats žaliasis prieglobstis primena fatališkas priešmirtinio guolio pinkles. Tą nerimą stiprina dažnos N. Saukienės tapyboje miego scenos, nejučiomis keliančios minčių apie amžinąjį miegą.

Iš klasikinio alavijų periodo parodoje buvo keli N. Saukienės kūrybos šedevrai: „Akrobatas“, „Sargas“, „Mamos suknelė“ (visi – 2004). Tos vingriai besiriečiančios sultingos augalo šakos šakelės tampa arabeskomis: turi egzotišką matmenį – atrodo ne kaip „mūsiškos“ padangės augalai, jos panašios į besikarstančius medžiais gyvūnus, plastiškos ir plėšrios vienu metu. „Mamos suknelė“ (MO muziejaus kolekcija) yra dukters portretas ir kelias simboliškumo plotmes atverianti figūrinė kompozicija, kur jaunystės, mergiško trapumo, prabėgusio laiko nostalgijos, nerimo dėl ateities vizijos susipina itin iškalbingai.

Kiekviena iš keturių mažų Pamario galerijos salių spinduliavo atitinkamą nuotaiką ir atspindėjo tam tikrą tapytojos kūrybos briauną. Ekspozicija prasidėjo ankstyvaisiais N. Saukienės paveikslais – tamsiais, muziejinio kolorito.

Jie išbaigti, brandūs, bet dar neradę vietos dailėtyrininkų studijose, nes alavijai ir lapės, matyt, juos „prigavo“. Simboliškumas būdingas ir ankstyviesiems N. Saukienės darbams, čia jis susilydęs su *fin de siècle* epochos dekadentiniais tipажais, su netekusiomis svorio, amžiaus, kartais ir lyties būtybėmis, kurios sudaro priešpriešą mėsingiems, gerai nuskaptuotiems ar nudrėbtiems iš molio kūnams sovietmečio tapyboje. Nukūnintų personažų siluetai trapūs, efemeriški, secesiškai dekoratyvūs.

Tapytoja išmėgino ir tokį simbolinio mąstymo kelią kūriniuose „Moterys prie jūros“ (1987) ir „Ta pati diena“ (1987–1988). Beveik bekūnis, vaikiškai jautrių veido bruožų vyro su trapia povo plunksna rankoje atvaizdas „Brolyje“ (1983) byloja, kad N. Saukienė moka kurti simbolines potekstes, o jas išsilukštenti turime mes patys. Paveiksle „Žiogai čirškia“ (1982), kaip ir „Brolyje“, įsimeni fizionominius dalykus, dėl nerimo sustingusius veido raumenis. Ir jei gali juos vadinti portretais, tai jie vienokios ar kitokios dvasinės būsenos atvaizdai. Autoportretinių bruožų turinčioje merginoje žiogai čirškia joje pačioje, o ne tamsioje pievoje auksinio dangaus fone.

Koks ilgas kūrybinis N. Saukienės kelias nuo diplominio darbo „Naujame rajone“ (1980–1981, iš Vilniaus dailės akademijos muziejaus fondų), „Autoportreto“ (1981, iš Vidmanto Martikonio autoportretų kolekcijos) iki „Mamos suknelės“. Mergaičiukė Nomedą smagiai supasi ant medinio arkliuko („Autoportretas“), o už lango stiklo – mamos, jaunos poetės Meilės Kudarauskaitės atspindys. Kūrinyje jos mokytojo Arvydo Šaltenio įtakos, iš kurios tapytoja greitai išsivadavo, atgarsiai. Įvaldžiusi kūniškai vaizduoti personažus pirmuose darbuose, ji greitai to atsisakė, kaip ir buitiškumo, tegu ir supoetinto.

Gyvenime Nomedą puikiai atlieka savo vaidmenis – puiki žmona, tapytoja partnerė, vadybininkė – kūrybinis autoritetas *net* Šarūnui Saukai. Kartais užsimenama apie Šarūno kūrybos poveikį Nomedai, bet tuomet nereikėtų užmiršti ir Nomedos įtakos Šarūnui. Ypač žinant jo polinkį tapyti gėles pastarųjų metų daugiagūrėse kompozicijose.

Vardijame toliau: dviejų talentingų atžalų skulptoriaus Mykolo ir dailėtyrininkės Monikos mama ir šauni poetės M. Kudarauskaitės dukterė. Dusetų K. Būgos gimnazijos dailės mokytoja, parengusi ne vieną mokinį respublikiniams dailės konkursams, kuriuose jie būdavo įvertinami ir premijuojami.

N. Saukienė „neskriaudžia“ tapybos atlikdama daug moteriškų vaidmenų ir neaukoja kūrybos buičiai, nors viską puikiai geba: skaniai gamina, tvarko namus, dažo namą, pjauna žolę, rūpinasi malkomis, sodų ir daržų derliumi. Ji visada, regis, pačiomis nepalankiausiomis gyvenimo sąlygomis išlieka darbšti ir nedaro nė menkiausios nuolaidos sau kaip dailininkei.

Jau daug metų Dusetose gyvenanti menininkė puoselėja ryšį su gamta. Melioratorių gatvėje esantis jos močiutės namelis tapo Saukų šeimos namais. Jų sodybos aplinka yra tarsi instaliacija, kur tarp tulpių po alyvomis sėdi Mykolo Saukos skulptūros, lyg jos būtų

Nomedos Saukienės paroda „Mažoji retrospektyva“ Pamaro galerijoje. Ekspozicijos fragmentas. Juodkrantė, 2021 Fot. Gintarė Grigėnaitė, LNDM

Nomedos Saukienės paroda
 „Mažoji retrospektyva“
 Pamario galerijoje.
 Ekspozicijos fragmentas.
 Juodkrantė, 2021
 Fot. Gintarė Grigėnaitė,
 LNDM

sėdėjusios čia nuo amžių. Mokėdama tenkintis vasaros teikiama džiaugsmu ir prisimerkdama namuose į kibirus kalnus įvairių žolynų, tapytoja sugebėjo „gėlių žanrą“ kilstelėti į užtikrintas meno aukštumas. Lietuvos dailės istorijoje ji susilygino su, regis, nepralenkiama meniškų gėlių tapytoja Brone Mingailaite-Uogintiene (1919–1983), kurios kūryba vis dar laukia atidesnio dėmesio.

N. Saukienė tapyboje įprasmino pievų ir darželių gėles, lubinus, svarainius, žibuokles, lelijas, nasturtas, visokių atspalvių mėlynas gėles, o ankstyvojoje kūryboje sukūrė pašlovinimą alavijui. Hipnotizuojančio mėlynumo paveikslas „Tėvo akimis“ (2015) su nedideliais raudonų aguonėlių žybtelėjimais alsuoja tapytojos meile ir ilgesiu.

N. Saukienės gėlės tarpsta ne namų gyvenamojoje aplinkoje, ne porcelianinėje, stiklinėje ar keraminėje vazoje, jos – kaip žolė pievoje, kaip oras, be kurio negali išgyventi. Svarbu tai, kad tapytojos paveikslai nėra vien gėlių natiurmortai. Dabar, kaip ir kūrybinio kelio pradžioje, tai yra ne tik figūrinės kompozicijos ar tik

portretai. Gebėjimas suraizgyti žanrus į neišskiriamą, sunkiai įvardijamą vienovę leido N. Saukienei tradicinę tapybą palikti užnugaryje. Ji yra puiki tapytoja, kūrybiškai vis atsinaujina, nors tapo ją supantį gyvenimą Dusetose.

Dailininkės paukščiai, kartais ir kiti gyvūnai – antropomorfizuoti ir psychologizuoti tipai kūriniuose „Smalsuolė“, „Šnabzdantys“, „Plunksnuotoji“ (visi trys – 2010), „Intelektualas“ (2011). N. Saukienė gerokai praturtino animalistinį žanrą ir sukūrė įsimintinas figūrinės kompozicijas „Uogavimas IV“ (2010–2011), „Susibūrimas“ (2010) ir kt. Kuršių nerijoje surengta paroda puikiai atitiko vietos koloritą: paveiksluose buvo paukščių, kurių rūšių dailininkė neįvardijo, bet tą galėjo padaryti ornitologiją išmanantys žiūrovai. Sunku pasakyti, koks gyvūnas yra „Apsimetėlė“ – gal šuo ar lapė... Kad ir kas būtų, apsimetėlė egzistenciškai tokia vieniša ir mintijanti mums nežinomas godas.

Neįtikėtina, bet N. Saukienė geba išlikti menininke net žvelgdama į savo dievinamus anūkus Elenytę ir Liudviką. Tapo juos, kaip tapė savo vaikus Moniką ir Mykolą, kai jie buvo maži:

kaip savo gyvenimo dalį, kaip duotybę nepagražindama ir ne(si)graudindama. Vaikų vaizdavimas nenuteikia saldžiai šypsena, nes vaikai yra savarankiški paveikslų personažai, turintys charakterius. Teptuko prisilietimu mažuosius modelius dailininkė portretuoja, įaugina į paveikslus, ir galime konstatuoti, kad N. Saukienė anūkų akivaizdoje nepraranda estetinio budrumo ir meninės nuovokos. „Žaidimas su dūmais“ (2011) pilnas nerimo, besiantinančios grėsmės nuojautos, jis turi ryškų egzistencinį matmenį kaip ir kitos drobės, kuriose vaizduojami vaikai.

Ši paroda yra pirmoji, nors ir *mažoji* N. Saukienės retrospektyva, ji leido susidaryti išsamesnį dailininkės kūrybos vaizdą. Parodoje buvo eksponuojami menininkės ankstyvieji kūriniai

iš Lietuvos nacionalinio dailės ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejų fondų. Buvo kūrinių iš privačių – gydytojos Alinos Purienės, kolekcininko Vidmanto Martikonio – rinkinių. Dalis kūrinių rodyti ne Lietuvoje, tik užsienyje – 2012 m. Ludvigo muziejuje, įsikūrusiame Valstybiniam rusų muziejui priklausančiose patalpose, vadinamuosiuose Marmuro rūmuose, Sankt Peterburge parodoje „Saukų šeimos paroda: tapyba, skulptūra“. Arba jie buvo eksponuoti menininkės kūrybinio darbo pradžioje. Reiziuojant galima daryti išvadą, kad N. Saukienės paveikslai nėra vien gėlės, alavijai, paukščiai, lapės. Gebėjimas suraizgyti žanrus į sunkiai įvardijamą vienovę menininkę stumteli iš tradicinės tapybos į šiuolaikinę stadiją.